

ПОТРЕБНА ЗНАЊА ОФИЦИРА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ У ОБЛАСТИ ДРУШТВЕНО- -ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА ЗА УЧЕШЋЕ У МЕЂУНАРОДНИМ МИСИЈАМА¹

Илија Кајтез², Драган Гостовић³ и Борислав Д. Гроздић⁴,
Универзитет одбране у Београду, Војна академија

Готово да нема спорења да живимо у ери глобализације, која води стварању „светског друштва“. Реч је о објективном планетарном процесу све гушће мреже повезаности и узајамности појединачних друштава и стварању јединственог „светског система“, који израста (1) на таласима техничко-технолошке револуције и стварања глобалне економије; (2) на крилима културно-информатичке револуције (космополитске културе...) и (3) на мрежи наднационалних регионалних и светских институција (Савет безбедности ОУН, ММФ, Међународна банка за обнову и развој, Светска трговинска организација, Г-8, Европска унија), као значајним облицима глобалног управљања. Глобализација обухвата скоро сва подручја индивидуалне, колективне и опште људске егзистенције. Она није везана само за политику, већ и за науку, економију, технологију, културу, одбрану, религију, забаву, медије. „Реч је о појави која утиче на наш свакодневни живот, доводећи до редеофинисања личних и интимних аспеката живота и изграђивања нових одредница личног и друштвеног идентитета“. ⁵ Савремено светско друштво је у све тешњој подели судбине, успеха, узлета али и ризика, сукоба и планетарних претњи.

Војска Србије има своје јасно регулисане мисије, задатке, дужности и друштвене обавезе. Према закону „Војска Србије је организована оружана снага која брани земљу од оружаног угрожавања споља и извршава друге мисије и задатке, у складу са Уставом, законом и принципима међународног права који регулишу употребу силе“. ⁶ Уједно, она је основни субјект система одбране. *Стратегија одбране Републике Србије* разрађује мисије и задатке Војске Србије и утврђује да су њене ми-

¹ Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта Катедре друштвених наука Војне академије: „Садржаји друштвено-хуманистичких наука у школовању официра Војске Србије потребни за учешће у међународним мисијама“. Руководилац пројекта је проф. др Илија Кајтез.

² Пуковник, ванр. проф. др Илија Кајтез је наставник *Социологије*.

³ Ванр. проф. др Драган Гостовић, пуковник у пензији, наставник је *Политичког система*.

⁴ Пуковник, ванр. проф. др Борислав Д. Гроздић је наставник *Војне етике*.

⁵ Види: Ентони Гиденс (Anthony Giddens): *Социологија*, Економски факултет, Београд, 2001, стр. 55.

⁶ *Закон о Војсци Србије*, Службени гласник РС, бр. 116/07, члан 2.

сије, поред одбране земље, учешће у изградњи и очувању мира у региону и свету и подршка цивилним властима у супротстављању претњама безбедности.

За овај рад посебан значај има мисија Војске која се односи на јачање мира у региону и свету, а реализује се учешћем у мултинационалним операцијама под окриљем Уједињених нација и Европске уније. Учешће Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама, у складу са законом, атрибут је одговорности наше земље за мир у свету. То је и наш допринос развоју стабилног безбедносног окружења, као предуслов за развој и просперитет и државе и система одбране. За учешће у мултинационалним операцијама декларисаће се посебне снаге Војске и система одбране, које ће се оспособљавати у земљи и иностранству.

Како функција безбедности све више укључује цивилне структуре и измешта се од националне ка интернационалној перспективи, заједнички ангажман представника различитих институција и земаља представља погодан оквир за интензиван интеркултурални контакт. За разлику од кооперативности коју интеркултурални контакт подразумева у борби против међународног организованог криминала и тероризма, у суочавању са асиметричним претњама, мултинационалним операцијама подршке миру, заједничкој обуци и вежбама, изградњи капацитета и процедура, помоћи у елементарним непогодама и несрећама, сарадњи у оквиру евро-атлантских и ширих оквира колективне одбране, интеркултурални контакт, међутим, постоји и у антагонистичком односу према противнику или непријатељу.

У овом раду постављају се многа питања и трага се за најбољим одговорима како Војна академија и систем војног образовања треба да на најефикаснији начин припреме наше припаднике Војске за мисију очувања мира у региону и свету. *Бела књига одбране Републике Србије* о систему војног образовања говори следеће: „Систем војног образовања Републике Србије успешно обезбеђује пројектоване потребе система одбране Републике Србије за кадром одговарајућег профила. То је ефикасан и рационалан систем усклађен са стандардима и принципима образовања професионалних војних лица земаља учесница програма Партнерство за мир и захтевима заједничке европске зоне високог образовања односно стандардима и принципима Болоњске декларације.“

У складу са насловом, у раду се ближе говори о потребним знањима из области социологије, економије, политичког система, страних језика, војне историје, права одбране, војне етике, реторике, војне психологије и војне андрагогије која су потребна да би наши војници на најбољи могући начин представили и Војску Србије и Републику Србију у међународним мировним и хуманитарним мисијама у сарадњи са осталим оружаним снагама других држава, а под мандатом Уједињених нација и Европске уније.

Свесни смо да време које је пред нама тражи од свих нас смислену акцију, много рада, прегалаштва и одлучне кораке. Нови начин сагледавања савременог света захтева позитивна законска, животна и организациона решења, али пре свега промену наслеђене свести, јер се свет убрзано и назауостављиво мења. Друштвено-хуманистичке науке својим знањем могу много да допринесу тој великој мисији Војске Србије и наше државе да се на један стваралачки начин укључи у глобализацију света који нема милости и обзира за она друштва, народ и војску које не нађу своје примерено место у сложеној заједници света, где влада разумевање, толеранција и сарадња, али и искључиви интереси, жеље и тежње великих држава света и регионалних центара моћи.

Друштвено-хуманистичке науке нису ником у војном школству и војној обуци ни противник нити такмац, него напротив – лојалан партнер у снажном, функционалном и професионалном изграђивању радног, моралног и светлог лика наших официра у свим потребним знањима и неопходним вештинама да се увек спремни и способни суоче са великим изазовима садашњег света. Знање помаже свима нама, а одсуство знања помаже само нашим противницима.

Кључне речи: *Војска Србије, мисије и задаци, мултинационалне операције, интеркултурални контакт, културни идентитет, војна академија, друштвено-хуманистичке науке*

Увод

Данашњи свет се неповратно и незаустављиво креће друштвеним процесима глобализације⁷ и све веће међузависности у добру и злу, миру и рату, као и економији, праву, екологији, политици, култури, науци и безбедности. Идеја трајног повезивања света⁸ није нова. Очигледно је да су идеје глобализације давно посејане у људском роду у идеји, утопији, вољи за моћи и вечном трагању човека за срећом, али и да су се потребне, нужне и довољне претпоставке за њен планетарни замах створиле после укидања биполарности света и пада Берлинског зида. Планета Земља постала је место за блиску сарадњу између народа, читавих региона и континената, али и име за врло опасне ратне сукобе. Наше доба глобализације⁹, брзих и неповратних промена и светских прожимања поставља пред све заједнице света, а посебно пред неразвијена друштва, једно судбинско питање које не трпи одлагање и избегавање: Како се планетарној сили глобализације најуспешније прилагодити? Стваралачки ићи у сусрет нужним променама света или фаталистички се препустити силама светске моћи да мале и слабе воде од

⁷ Глобализација потиче од лат. речи globus, што значи Земља, земаљска кугла, округло или лоптасто небеско тело у свемиру. Глобализација обухвата све друштвене процесе и односе који имају планетарни карактер.

⁸ Колико су друштвени феномени сложени, загонетни и тајанствени поткрепљује размишљање француског филозофа и физичара Паскала: „Ми немамо довољно знања да бар колико толико схватимо живот човечијег тела... телу треба места, времена, кретања, топлоте, светлости, хране, воде, ваздуха и много другог. А у природи је све у тако тесној вези међу собом да се не може знати једно а да се не изучи друго. Не могу да се познају делови а да се не изучи и целина. Живот свога тела ми ћемо разумети само онда кад научимо све оно што њему треба; а да то постигнемо неопходно је да изучимо целу васиону. Али, васиона је бесконачна, и њено познавање је недостижно човеку. Према томе, ми не можемо потпуно да разјаснимо ни живот свог тела!“

⁹ Суштинске димензије глобализације су: економска сфера (интернационализација капитала...); политичка димензија (криза међународно-правног суверенитета држава...); еколошка димензија (светска опасност... која доводи у питање опстанак планете...); друштвено-институционална димензија (замена аутархичне аграрне цивилизације... отвореним грађанским друштвом); инфраструктурна димензија (...повезивање све већег броја појединачних друштава, капитала, робе, услуга, радне снаге и информација на велике дистанце); идеолошко-културна димензија (идеологија у виду моћне планетарне индустрије свести којој припадају масовни медији, велики део... образовања, науке и уметности) и војна и геостратешка димензија (смена биполарне структуре униполарном структуром моћи...). Види шире: Јовица Тркуља: *Глобализација као подчињавање или шанса, у: Време глобализације* (зборник), Милош Кнежевић (прир.), Дом културе „Студентски град“, Београд, 2003, стр. 14.

једне до друге обале смисла. Савремени свет је постао место узбудљивог и опасног живљења, многоструких изазова, нада и страдања, брзих и радикалних промена, ужасних опасности и нуклеарних претњи. Глобализацију неки критикују, јер собом носи страх, несигурност и нестабилност, што је Урлих Бек (1992) назвао „друштво ризика“¹⁰ које обележава индивидуализам и слабљење традиције у којем неизвесност излази изван задатих оквира предвидљивости друштвених промена. Међузависност и прожимање света може бити плодносно, али и извор конфликта: „На пренасељеном социјалном и културном простору... могућа је и експлозија виолентних културних сукоба...“.¹¹ Шта у нашем свету планетарних изазова, космичких узлета, пробуђених нада и затирућих опасности да ради човек, држава, заједница и људски род? Наше време је постало доба владавине необуздане, разорне, ужасне моћи. Морамо бити свесни да, били против глобализације или њене апологете, тај планетарни процес води људски род до брзих, дубоких, коренитих и неповратних: економских, културних, политичких, техничко-технолошких, војних и безбедносних промена у савременом свету. Уколико свет жели да живи у миру, нада се мора полагати у владавину права, слободно тржиште људи, идеја и капитала, примену закона мира и позитивна, хумана решења која ће на систематичан и рационалан начин лопити отпор милитантних елита и доводити их на периферију друштва.

Упркос ужасним изазовима и претњама по мир у свету постоји једна дубока и животворна логика опстанка људског рода која каже да, ако свет жели да траје упркос свим војним, политичким, демографским, еколошким ризицима и нуклеарним претњама, човечанство мора да сарађује и мирољубиво егзистира без обзира на све антагонизме, неповерења, мржњу, различите интересе, личну сујету и војна надметања великих сила. Глобализација света значи да није могуће изоловано постићи безбедност једне државе, колико год она била територијално велика, популацијом богата, економски развијена, војно-технички моћна, јер ризици света све више постају заједнички, а лична безбедност је све мање дељива географски и садржински, те је неопходно удружено и сложено отклањање безбедносних изазова, ризика и претњи. Земље које истински брину за сопствену безбедност морају бити спремне да учествују у заједничкој дипломатији, економији и развоју, а ако је потребно и војној акцији да би заштитиле своје основне интересе и вредности. Арнолд Волферс безбедност дефинише као слободу примене одређених вредности, самим тим као „одсуство претње стеченим вредностима“.¹² Глобализација је усуд савременог света, нада планете и сила на коју сви који се озбиљно баве друштвом и историјом морају рачунати као са моћи првог реда и судбином садашњих и поготово будућих генерација.

У врло уској и чврстој узајамној вези са планетарним процесима глобализације одвијају се и радикалне и револуционарне промене у оквиру свих оружаних снага света које су повезане са променом поимања места, улоге и значаја рата, мира и проблема безбедности. Армија¹³ је, без обзира на њено име, величину, одежду,

¹⁰ Beck, U.: *World Risk Society*, Cambridge, Polity Press, 1999.

¹¹ Commission on Global Governance, *Our Global Neighbourhood: The Report of the Commission on Global Governance*, Oxford, Oxford University Press, 1995.

¹² A. Wolfers: *National security as an Ambiguous Symbol*, Political Science Quarterly, Vol.67, No.4, Dec. 1952, p. 485.

¹³ „Термин армија обично се користи у три различита значења: ...да значи тоталитет оружаних снага једне државе... да одвоји копнене снаге од морнарице и ваздухопловства... да дефинише једну оперативну војну јединицу, састављену од више дивизија и корпуса, а које обухвата разне видове оружаних

оружје, славе и законе, од памтивека била и остала за сваку државу и људску заједницу, врло значајан друштвени слој и посебан државни део који чини чврст ослонац и подршку за успешно функционисање система одбране и механизма политичке власти. Она је гарант безбедности и потребна офанзивна снага за заштиту националних интереса. Опште је познато да војска (армија) располаже највећом физичком силом у заједници, и зато је она одувек и у свим политичким системима, државним и правним устројствима као и свим идеологијама, предмет посебне пажње, бриге и контроле највише државне власти. Као задатак првог реда владар увек брине да му војна сила буде одана, послушна и спремна да беспоговорно извршава сва његова наређења. Државна власт без подршке институција физичке силе, уз наравно већу или мању подршку народа кога представља, нема смисла нити наде за дуго, успешно и стабилно трајање. Из тога произилази да држава на разне осмишљене начине и кроз многе социјалне, правне, етичке и економске мере и радње настоји да све битне друштвене односе у војсци,¹⁴ њене задатке, мисије, школовање, обуку, наоружање и људски састав (посебно командни) што потпуније и квалитетније развија, усавршава, прилагођава, контролише, усмерава, предвиђа и идејно води у жељеном државном, политичком и стратешки одређеном правцу. Војска Србије, у том смислу, није у свету никакав изузетак. У позитивним правним прописима истиче се потреба да Војска Србије буде под цивилном и демократском контролом власти у Србији¹⁵, а *Бела књига одбране Републике Србије* такав захтев изричито наводи: „Начело демократске и цивилне контроле војске постављено је као уставни принцип према којем је Војска Србије под демократском и цивилном контролом, а Народна скупштина¹⁶ врши надзор рада служби безбедности. Демократска и цивилна контрола Војске Србије¹⁷ нарочито обухвата контролу употребе и развоја Војске Србије, интерну и екстерну контролу трошкова за војне потребе,

---

снага... У најопштијем смислу, армије држава дела се на: а) професионалне, б) најамничке и ц) редовне, зависно од доминантног начина регрутовања војног персонала...” *Енциклопедија политичке културе, Савремена администрација, Београд, 1993, стр. 57.*

¹⁴ „Без обзира на трансформацију у доминантном типу војних организација, армија је још увек друштвена организација специфичног типа. ...карактеристике војне организације произилазе из суштине војничког позива, који захтева способност успешног супротстављања противнику у борби. Сходно томе, армије развијају тип командовања којим се доводе у опасност (или чак жртвују) животи војника. Војни командни систем комбинује начела хијерархијског устројства, неприкосновене послушности и одговорности за начин извршавања заповести. У скорашње време, под утицајем ратних злочина почињених у Другом светском рату, начело неприкосновене послушности војним наредбама се дефинише као дужност испуњавања свих команди осим оних које су флагрантно злочиначке. Војни систем командовања, такође, изискује постојање старешинског састава специфичних одлика...” *Енциклопедија политичке културе, стр. 58–59.*

¹⁵ Демократску и цивилну контролу Војске Србије врше: Народна скупштина, председник Републике Србије, извршна власт, заштитник грађана и други државни органи, у складу са својим надлежностима, грађани и јавност.

¹⁶ *Стратегија одбране Републике Србије* „Војска Србије брани земљу од оружаног угрожавања споља и извршава и друге мисије и задатке у складу са Уставом, законом и принципима међународног права који регулишу употребу силе. Мисије и задатке Војске Србије дефинише Народна скупштина Републике Србије у складу са Уставом и на основу неотуђивог права Републике Србије на индивидуалну и колективну одбрану, сагласно члану 51. Повеље УН и основним принципима међународног права који регулишу употребу силе”.

¹⁷ „Данас, све велике армије поштују потребу демократизације унутрашњих друштвених односа у војсци, не одбацујући ипак неопходност војне хијерархије и послушности. Стога, ова јединствена хијерархијска друштвена структура јесте и даље основна социјална одлика војске.” *Енциклопедија политичке културе, стр. 59.*

праћење стања и обавештавање јавности о стању припрема Војске Србије, обезбеђење слободног приступа информацијама од јавног значаја и утврђивање одговорности за вршење војних дужности у складу са законом“. Када је реч о цивилно-војним односима, треба знати да: „Политичка култура једне нације одређује како ставове војске тако и ставове народа према војсци. Она исто тако објашњава зашто су неки цивилни политички системи јаки и делотворни, док се други показују као слаби, неуспешни или склони револту“.¹⁸ Потребно је нагласити да је демократска и цивилна контрола оружане силе јако важна зато што професионализација војске носи и неке нове изазове и ризике, поготово за оне земље које немају значајнију традицију демократских институција или облика политичке владавине.¹⁹ Рад, права, овлашћења, задаци и дужности припадника војске су строго, јасно и прецизно регулисани законима и другим правним актима који на недвосмислен начин уређују све важне аспекте живота и рада у оружаним снагама.

Начин живота и рада, права и дужности припадника, као и мисије и задаци Војске Србије регулисани су следећим најзначајнијим законима, подзаконским актима или стратешким документима: *Закон о Војсци Србије, Закон о одбрани, Закон о употреби Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама ван граница Републике Србије, Стратегија одбране Републике Србије, Бела књига одбране Републике Србије, Стратегија националне безбедности Републике Србије, Закон о цивилној служби, Закон о Војнобезбедносној агенцији и Војнообавештајној агенцији, Закон о војној, радној и материјалној обавези*. Војска Србије је професионална војска и представља укупност оружаних снага наше државе.²⁰

¹⁸ *Енциклопедија политичке културе*, стр. 60.

¹⁹ „Савремене армије служе нацијама-државама. У том погледу оне су националне армије. Основни узрок њиховог постојања и основни разлог због којег људи треба да служе војни рок јесте у томе да нација (или прецизније национална држава) има право да се брани, а ово опет подразумева војну обавезу грађана, чак и када то за собом повлачи висок животни ризик... Ово има неколико импликација: прво – пошто служе нацији ризикујући властити живот, професионални војници себе сматрају некаквом самоизабраном елитом, њихово знање је неупоредиво са осталим (цивилним) професијама које се обично бирају из личних интереса; друго – професионални војници, сходно томе, верују пошто је њихова функција да бране националну државу, да им припада и право (као и способност) да одреде шта је национални интерес. У екстремним случајевима то може довести до војне узурпације функције самозваних чувара националних интереса, чак и ако се ово коси са уставним начелима демократске владавине; треће – због своје оданости националној држави професионални војници су склони да јединство државе сматрају највишим циљем. Ово их понекад доводи у сукоб са тежњама националних мањина, нарочито ако и када је старешински кадар регрутован из већинске етничке групе. У вишенационалним државама, оружане снаге се образују по принципу лојалности држави, а не појединачној нацији.“ *Енциклопедија политичке културе*, стр. 59–60.

²⁰ „Професионализам старешина постао је доминантна црта војне организације после Пруске реформе, 1808. године када се први пут дефинише звање старешина у смислу стручне оспособљености стечене формалним војним школовањем... Професионализација војне службе значи: а) да се старешине формално образују за војну службу; б) да служе у војсци све до пензије и да могу да буду разрешене дужности само под специфичним, правно утврђеним условима (губитак способности за службу, почињени злочини); ц) да се њихово унапређивање регулише прописаним критеријумима добро познатим и правичним; д) да је њихова обавеза према држави-нацији отелотвореној у званичним државним властима, а не неким другим субјектима (...партије или локалне власти) и е) да њихову финансијску надокнаду обезбеђује држава, по основу редовног система плата и да им припадају војне пензије...“ Наводи се према: *Енциклопедија политичке културе*, стр. 59.

Војска Србије је основни субјект система одбране и има своје јасно регулисане мисије, задатке, дужности и друштвене обавезе. У *Закону о Војсци Србије* у члану 2. се наводи: „Војска Србије је организована оружана снага која брани земљу од оружаног угрожавања споља и извршава друге мисије и задатке, у складу са Уставом, законом и принципима међународног права који регулишу употребу силе“. *Закон о одбрани* у члану 2. наводи: „Одбрана Републике Србије остварује се ангажовањем расположивих људских и материјалних ресурса, а обезбеђује употребом Војске Србије и других снага одбране на заштити суверености, независности, територијалне целовитости и безбедности“. *Закон о одбрани* у члану 5. уређује: „Одбрана земље се остварује: 1) организовањем и припремањем субјеката одбране за извршење задатака у ратном и ванредном стању; 2) предузимањем мера и радњи за рад субјеката одбране и за употребу Војске Србије и других снага одбране у ратном и ванредном стању до коначног отклањања или престанка опасности по земљу; 3) предузимањем мера и активности на заштити и спасавању људи и материјалних добара и животне средине у ратном и ванредном стању; 4) учешћем у мултинационалним операцијама“. *Стратегија одбране Републике Србије* утврђује следеће мисије Војске Србије: одбрана Републике Србије од оружаног угрожавања споља, учешће у изградњи и очувању мира у региону и свету, и подршка цивилним властима у супротстављању претњама безбедности. У *Стратегији* се даље наводе задаци Војске Србије: „Одбрана Републике Србије од оружаног угрожавања споља реализује се кроз одвраћање од оружаног угрожавања, одбрану територије и одбрану ваздушног простора. Учешће у изградњи и одржавању мира у региону и свету реализује се учешћем у међународној војној сарадњи и учешћем у мултинационалним операцијама. Подршка цивилним властима у супротстављању претњама безбедности реализује се кроз помоћ цивилним властима у супротстављању унутрашњем угрожавању безбедности, тероризму, сепаратизму и организованом криминалу и кроз помоћ цивилним властима у случају природних непогода и техничких и технолошких и других несрећа. Војска обавља и друге задатке, на основу одлуке Народне скупштине Републике Србије“.

За овај рад посебно су битни задаци које Војска Србије треба да оствари својим учешћем у мултинационалним операцијама, као и улога и задатак система војног образовања да се све мисије наше војске на што ефикаснији, успешнији и рационалнији начин реализују како би се Војска Србије приказала у најбољем светлу у међународној заједници. *Стратегија одбране Републике Србије* исказује опредељеност наше земље да изграђује и јача сопствене капацитете и способности за одбрану, као и да кроз интеграцију у европске и друге међународне безбедносне и одбрамбене структуре заједнички делује са другим државама и доприноси јачању националне, регионалне и глобалне безбедности.²¹ Република Србија је привржена

²¹ *Бела књига одбране Републике Србије* о међународној сарадњи у области одбране каже следеће: „Изградња и побољшање партнерских односа са више од 60 држава и оружаних снага широм света и светским и регионалним безбедносним институцијама у функцији је спољне политике Републике Србије, доприноси јачању националне безбедности, обезбеђује међународну подршку реформи система одбране и услове за повратак наше одбрамбене индустрије на светско тржиште наоружања и војне опреме. Поред тога, обезбеђује приступ новим технологијама, што се позитивно одражава на стабилност и укупан економски развој. Међународна сарадња у области одбране одвија се на мултилатералном и била-

општеприхваћеним стандардима одбрамбеног организовања модерних демократских друштава. *Стратегија одбране Републике Србије* наглашава: „Повећана међузависност држава на глобалном плану умањује опасности од традиционалних војних претњи. Упркос томе, свет се данас суочава са комплексном безбедносном ситуацијом коју карактеришу брзе и тешко предвидиве промене, што рат и оружане сукобе и даље чини константом међународних односа. Тероризам, организовани криминал, пролиферација оружја за масовно уништење, етнички и верски екстремизам, илегалне миграције, као и прекомерна експлоатација енергетских ресурса и њихов све израженији дефицит представљају динамични сплет узрока ризика и претњи безбедности у многим државама и регионима света... Опасности са којима се суочава савремени свет указују на дубоку међузависност држава и региона и недељивост међународне безбедности. Међусобна повезаност савремених изазова, ризика и претњи, као и њихов транснационални и асиметрични карактер наметнули су потребу јачања начела сарадње и кооперативног приступа одбрани и безбедности националних држава. Основу кооперативног приступа чине дијалог, партнерство и заједничко деловање држава и других субјеката у међународној заједници на достизању, очувању и унапређењу безбедности. Такав концепт подразумева усаглашене активности у области безбедности, одбране, политике и економије и представља важан допринос јачању мира и стабилности у међународној заједници. Највећи број држава у свету опредељен је да питање сопствене безбедности решава у оквиру система колективне безбедности Организације уједињених нација који и даље представља важан фактор глобалне безбедности и којим је предвиђено реаговање међународне заједнице у случају кршења међународног правног поретка и угрожавања мира“. *Закон о одбрани* у члану 3. наводи: „Република Србија у области одбране остварује сарадњу с другим државама и међународним организацијама и институцијама система националне, регионалне и глобалне безбедности у изградњи и очувању мира у свету и извршава обавезе које проистичу из чланства у Уједињеним нацијама и обавеза преузетих потврђеним међународним уговорима“. У *Закону о одбрани* члан 4. тачка 23. се тврди: „мултинационалне операције су активности које се предузимају у оквиру система колективне безбедности и система колективне одбране, у складу с међународним правом и потврђеним међународним уговорима“. *Закон о употреби Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама ван граница Републике Србије* у члану 2. предвиђа: „Мултинационалне операције ван граница Републике Србије, у смислу овог закона, обухватају мисије и задатке у очувању националне, регионалне и глобалне безбедности и мира у свету, и то: 1) операције очувања, одржавања и изградње мира у свету; 2) операције спречавања сукоба и успостављања мира; 3) заједничке одбрамбене операције у складу са прописима о одбрани; 4) операције пружања помоћи у отклањању последица међународног тероризма и терористичких напада већих размера; 5) учествовање у хуманитарним операцијама у случају природних, тех-

---

тералном нивоу, непосредно и у оквиру међународних организација. Успешном реализацијом планираних активности међународне сарадње постигнути су значајни резултати у јачању угледа Републике Србије у међународној заједници и подршци остваривању задатака и мисија МО и ВС“.

ничко-технолошких и еколошких несрећа већих размера и пружање помоћи у кризним ситуацијама“. *Бела књига одбране Републике Србије* у оном делу који носи наслов: „Мултилатерална сарадња“ тврди: „Република Србија као незаобилазни фактор стабилности западног Балкана опредељена је за активно учешће у свим процесима сарадње и заједничког деловања са другим државама у оквиру међународних организација. Она се залаже за афирмацију концепта кооперативне безбедности. Сарадњом са Организацијом уједињених нација, европским и другим међународним организацијама и регионалним структурама, доприноси изградњи и унапређивању сопствене, регионалне и глобалне безбедности“ и: „Сарадња у области одбране са ОУН одвија се превасходно у области мултинационалних операција УН... У области мултинационалних операција сарадња се реализује учешћем и покретањем процеса за интензивније учествовање професионалних припадника МО и ВС у мултинационалним операцијама УН, што припада групи највиших циљева Републике Србије у остваривању спољнополитичких приоритета и представља њен активан допринос очувању мира и стабилности у свету.“ Србија као чланица Уједињених нација привржена је систему колективне безбедности и спремна је да допринесе безбедности како на својој територији тако и да учествује ван својих граница у међународном окружењу, у складу са државним интересима. На тај начин наставља се и традиција учешћа Југославије и Србије у мировним операцијама Уједињених нација, започета још давне 1956. године.²²

Бела књига одбране Републике Србије истиче и настојање државе Србије, Министарства одбране и Војске Србије да прошири сарадњу када су у питању међународне мировне операције не само са Организацијом УН него и са ЕУ. „Европска унија пред-

²² Учешће у мировним операцијама има дугу традицију и огледа се кроз учешће Југословенске народне армије (СФРЈ) у мисијама УН: UNEF I (1956–1967) – мисија УН на Синају. ЈНА је у овој мисији имала највећи контингент. Укупно су извршене 22 ротација са 14.265 припадника; UNOC (1960–1964) у ДР Конго. ЈНА је учествовала са јединицом за ваздухопловно техничку подршку;– UNYOM (1963–1964) – мисија УН у Јемену. ЈНА је учествовала са једним одредом: UNIIMOG (1988–1991) – мисија у Ираку и Ирану. ЈНА је учествовала са војним посматрачима. Командант мисије био је генерал Славко Јовић – UNTAG (1989–1990) – мисија у Намибији. ЈНА је учествовала са војним посматрачима; – UNAVEM (1989–1991) – мисија у Анголи. ЈНА је учествовала са војним посматрачима.

Државна заједнице Србија и Црна Гора учествовала је у мировним операцијама 2002. године упућивањем војних посматрача у мировну мисију УН у Источној Тимору (UNMISSET), а наставило се упућивањем посматрача 2003. године у мировну мисију УН у Либерiji (UNMIL). Исте године је у мировној мисији УН у ДР Конго (MONUC) започело и ангажовање шесточланог медицинског тима за евакуацију ваздушним путем (AMET). Током 2004. године војни посматрачи започели су ангажовање у мировним мисијама УН у Обали Слоноваче (UNOCI) и Бурундију (ONUB).

У 2009. години Република Србија је у мировну мисију УН у Републици Чад и Централноафричкој Републици (MINURCAT) упутила медицински контингент ангажован у саставу Норвешке пољске болнице. Од 2010. године српски медицински контингент самостално учествује у мисији пружањем медицинске помоћи припадницима мисије и цивилном становништву.

Припадници Министарства одбране и Војске Србије тренутно су ангажовани у мултинационалним операцијама Уједињених нација у Либерiji, Обали Слоноваче, Демократској Републици Конго, Републици Чад и Централноафричкој Републици, на дужностима војних посматрача, штабних официра и у санитарским тимовима. У 2010. години Република Србија учествује и у мировним мисијама УН у Републици Кипар и Либану. Наводи се према: *Бела књига одбране Републике Србије*, 9. *Међународна сарадња у области одбране*, 9.3 *Припадници Војске Србије у међународним мисијама*.

ставља кључног партнера Србије у процесу међународне подршке демократским и економским реформама земље. Чланство у Европској унији приоритетан је спољнополитички циљ Републике Србије. Кроз процес европских интеграција Србија изражава спремност да изграђује сопствене безбедносне капацитете и опредељење да да свој допринос спровођењу Заједничке безбедносне и одбрамбене политике (ЗБОП) ЕУ. Јачањем сарадње у оквиру ЗБОП, као и у оквиру регионалних иницијатива, Србија јача сопствену безбедност и доприноси стабилности читавог региона Југоисточне Европе. Закључивањем споразума о безбедносним процедурама за размену поверљивих информација са ЕУ и споразума Европске уније и Републике Србије о успостављању оквира за учешће Републике Србије у операцијама Европске уније за управљање кризама ... створиће се услови за ангажовање представника Републике Србије у операцијама и мисијама под мандатом ЕУ²³. Укупан обим и карактер учешћа снага у мултинационалним операцијама²³ усклађује се са потенцијалима и могућностима Републике Србије, а то су ангажовање појединаца, санитетских тимова и јединица ранга вод-чета, који могу извршавати посматрачке, санитетске, војнополицијске, противтерористичке и задатке у оквиру штабова мултинационалних контингената нивоа бригаде и у штабовима мисија. Поред ангажовања припадника ВС и других снага одбране у мултинационалним операцијама УН, у наредном периоду очекује се и њихово шире ангажовање у операцијама ЕУ.

Пре двадесетак година пољски социолог Јежи Вјатр (Jerzy Wiatr), који је познат по своме делу *Социологија војске*, тврдио је: „У војном погледу, светом доминира једна суперсила и светска заједница народа. Све док влада такво стање ратови већих размера могу бити само док их толерише водећа суперсила и светска заједница народа. Тенденција изградње чвршћег система међународног мировног надзора измениће суштину војног позива: од победе у рату, у спречавање рата. Чак и мање државе моћи ће да доприносе оваквим мултинационалним снагама. Интернационализација оружаних снага (посебно у демократским државама Европе и Америке) имаће за последицу како на *унутрашње устројство тако и на спољашњу оријентацију њихових војски*. Постоји и могућност образовања трајних мултинационалних снага (унутар Уједињених нација или европске заједнице) са озбиљним реперкусијама за будућност националних армија. Опadaње међународне опасности може довести до тенденције да се мање труда посвети националној војној одбрани. Таква тенденција ће вероватно бити много јача међу стабилним и безбедним државама економски развијеног света него међу неразвијеним подручјима“.²⁴ Међутим,

²³ Мултинационалне снаге треба да имају улогу одржа(ва)ња безбедности, пружања заштите мањинама и помагања међународној организацији у спровођењу планова за реконструкцију, а локалној власти у учвршћивању демократије, закона и слободе.

²⁴ *Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд, 1993. стр. 61–62. О армији и свим аспектима који се односе на питања и проблематику војске препоручујемо следеће књиге: Perlmutter, *The Military and Politics in Modern Times*, Yale University Press, New Haven, 1977; А. Беблер, *Марксизам и војништво*, Војноиздавачки завод, Београд, 1977; В. Abrahamson, *Military Professionalization and Political Power*, Beverly Hills, Sage 1972. К. Lang, *Military Institutions and the Sociology of War*, Beverly Hills, Sage 1972; Ј. Wiatr, *Социологија војске*, Војноиздавачки и Новински центар, Београд, 1987; М. Janowitz, *Sociology and the Military Establishment*, Russel Sage Foundation, New York, 1959; S. E. Finer, *The Man on Horseback*, Pall Mall Press, London, 1962. S. P. Huntington, *The Soldier and the State*, Cambridge Mass, Harvard University Press, 1957.

сведоци смо да су озбиљне снаге УН и Европске уније још увек далеко, али није немогуће да се и то деси у неком наредном периоду, иако је мало вероватно, јер је данашњи свет, пре свега, име за надметање и ривалство, а не за трајан и стабилан мир, толеранцију и искрену сарадњу. Вјатр мудро и правилно закључује: „У следећем веку армије ће се стално мењати, како у домену своје мисије тако и у погледу унутрашње организације. Оне ће, међутим, остати битан елемент државе и неопходна компонента друштвених структура.“²⁵ Војска Србије мора да се мудро усавршава, пажљиво реформише и стваралачки адаптира да би била снажна, ефикасна и друштвено корисна. Свет се брзо мења и у њему сви субјекти морају да се прилагођавају главним и доминантним токовима. Армије које функционишу на стари начин биће брзо и потпуно превазиђене. Зато вредан аутор и познавалац феномена армије М. Јановиц (М. Janowitz) упозорава да се армије света морају прилагођавати и припремати у наредном периоду и за локалне ратове или интервенције полицијског типа (функција „чувара реда“), јер постојање нуклеарног наоружања укинуло је могућност тоталног рата (или га бар учинило мало вероватним), али није спречило армије да воде локалне или ограничене ратове. Србија и њена војска не могу много да утичу на свет у којем постоје, али могу да му се на време и на најприкладнији начин прилагоде и да своје делатности стално и стваралачки усаглашавају са горућим потребама и захтевима савременог света. Бити мудар и стрпљив да би се опстало и напредовало императив је времена у којем живимо.

Потребна знања у области социологије, економије и политикологије

Социолошка област. Доба прошлог столећа неки мислиоци називају „вег зла“, а други се слажу да је то најкрвавији век у историји људског рода.²⁶ Укупан број мртвих људи који су последица ратова или су повезани с њима процењује се на 187 милиона, што је 10% светске популације 1913. године.²⁷ Прошли век био је време готово непрекидног рата. Ипак, оно што чини посебност XX века²⁸ јесте да су се први пут у историји десила два сукоба светских размера. После II светског рата следи преко четири деценије хладног рата, који се уклапа у дефиницију рата великог филозофа Хобса (Thomas Hobbes), према коме се рат „не састоји само од битака или чина борбе, већ и од периода времена током

²⁵ *Енциклопедија политичке културе*, стр. 62.

²⁶ Види шире: Илија Кајтез, *Глобализација света безбедности и потребна знања официра Војске Србије из подручја друштвено-хуманистичких наука*, у: *Потребна знања официра Војске Србије 2010–2020.*, Војна академија, Београд, 2011, стр. 135–148.

²⁷ Процена жртава Zbigniew Brzezinski: *Out of Control: Global Turmoil on the Eve of the 21st Century* (New York, 1993); а популације Angus Maddison: *The World Economy: A Millennial Perspective* (OECD, Paris, 2001), стр. 241.

²⁸ Ипак, XX век не може да се посматра као јединствен блок, ни хронолошки ни географски. Према историчару Е. Хобсбауму временски XX век спада у три периода: доба светског рата усредсређеног на Немачку (1914–1945), доба конфронтације двеју суперсила (1945–1989) и доба окончања класичног међународног система моћи.

којег је воља да се отме у бици довољно позната“.²⁹ Почетком 90-их година XX века многи стратези су били захваћени плимом оптимизма названим „Нови светски поредак“. Три водећа америчка стратега – Ештон Картер, Вилијем Пери и Џон Штајнбрунер 1992. године говорили су о сарадњи у безбедности као о начину за налажење нових прилаза светском миру: „Организациона начела као што су одвраћање, нуклеарна стабилност и заустављање, јасно су изражавали тежње хладног рата. Сарадња у безбедности је одговарајући принцип међународне безбедности постхладноратовске ере“.³⁰ Сарадња у многим областима живота и политике постала је новина у међународним односима до јуче непријатељски супротстављених војно-политичких табора. Све је изгледало помало песнички, како каже Коен: „...излазак из области уских хладноратовских стратегија... у широка, сунцем обасјана подручја међународног мира и хармоније“. Међутим, неки догађаји у последње две декаде XX века на подручју бившег СССР-а и Југославије показали су да је почетни оптимизам био, у најбољем случају, преурањен.³¹ У моменту велике еуфорије – тријумфа западних сила и слома СССР-а многима је изгледало да је коначно наступио крај рата.³² Ипак, моменат еуфорије је брзо прошао и „рат се вратио“. Нажалост, били смо сведоци тог хода историје и времена страдања људи и смрти наде.

На почетку XXI века нашли смо се у свету у којем оружане операције нису више нужно у рукама влада и централне државне власти и у којем супротстављене стране немају заједничке карактеристике, статус и циљеве, осим спремности да употребе насиље. Међудржавни ратови су толико доминирали сликом света у периоду од I светског рата до пада Берлинског зида да су грађански ратови на територијама постојећих држава или царстава били засењени.³³ Број међународних ратова прилично упорно опада од средине 60-их година, када су унутрашњи сукоби постали уобичајенији од међудржавних сукоба. Број сукоба унутар државних граница наставио је невероватно да расте, све док се није изједначио 90-их година XX века.³⁴ За XX век је карактеристично и да се изгубила разлика између бораца и цивила у рату. Два светска рата обухватила су читаво становништво зараћених земаља; трепели су и борци и они иза линија фронта. Међутим, током тог века терет рата се све више пребацивао са оружаних снага на цивиле, који нису били само његове жртве, већ све чешће предмет војних или војно-политичких операција. Разлика између I и II светског рата је драматична: само 5% страдалих у првом су цивили; у другом та бројка расте на 66%. Данас је 80% или 90% цивила захваћено ратом. Рат постаје

²⁹ Erik Hobsbaum: *Глобализација, демократија и тероризам*, Архипелаг, Београд, 2008, стр. 19.

³⁰ Ashton B. Carter, William J. Perry and John D. Steinbruner: *A New Concept of Cooperative Security*, Washington, DC: The Brookings Institution Press, 1993.

³¹ Деведесете године XX века биле су испуњене војним сукобима у Европи, Африци и западној и централној Азији.

³² Фукојама је отишао толико далеко да је прогласио 'крај историје', подразумевајући да је: „идеолошка расправа практички окончана светским тријумфом западне либералне демократије“.

³³ Чак и грађански ратови на територији руског царства после Октобарске револуције, као и они који су се одиграли после пада кинеског царства, могу да се сместе у оквир међународних сукоба... С друге стране, Латинска Америка у XX веку... је била поприште великих грађанских сукоба: у Мексику после 1911. године, у Колумбији после 1948. и у разним другим централноамеричким земљама током периода 1945–1989.

³⁴ *Stiftung Entwicklung und Friden, Globale Trends 2000: Fakten, Analysen, Prognosen, Frankfurt am Main, 1999, p. 240.*

тоталан и обухвата све сегменте друштва и све слојеве становника. Све тачке зарађених страна су војни циљеви. Ова пропорција је порасла крајем хладног рата зато што се већина војних операција од тада није одвијала преко војника, већ преко сасвим малих регуларних или нерегуларних трупа, које у много случајева оперишу високотехнолошким оружјем и који су заштићени од ризика губитка. Иако је истина да високотехнолошко оружје омогућава да се успостави разлика између војних и цивилних мета, нема сумње да су главне жртве ратова и даље цивили.³⁵

Мир и рат су појмови првог реда у људском роду. Ипак, лакше би било расправљати о рату и миру у XX веку да је разлика између та два појма остала јасна као што је била на почетку тог века, у данима када су Хашким конвенцијама из 1899. и 1907. године одређена правила ратовања³⁶. Одувек је било јасно како ове конвенције не покривају све грађанске и међународне оружане сукобе. Током XX века ова релативна јасноћа замењена је збрком. Пре свега, линија између међународних ратова и сукоба унутар држава постала је замагљена зато што је XX век карактеристичан не само због ратова већ и због значајних револуција, распада царстава и борби многих народа за независност. Затим, јасна разлика између рата и мира постала је неприметна. Други светски рат нити је почео декларацијом рата нити се завршио примирјем или миром. Пртио га је период који је тешко класификовати било као рат, било као мир у старом смислу, па је требало сковати нови израз „хладни рат“ да би се он верно описао. Потпуну нејасноћу положаја после хладног рата илуструје садашње стање ствари на Блиском истоку. Пре рата у Ираку речи „мир“ и „рат“ нису тачно описивале ситуацију у земљи после званичног завршетка Заливског рата – земљу су и даље скоро свакодневно бомбардовале противничке снаге. Појам мир или рат није потпуно примењив на односе између Палестинаца и Израелаца, нити на односе између Израела и Либана и Сирије. Све то је заоставштина светских ратова из XX века, али и све моћније ратне машинерије масовне пропаганде и периода сукоба између острашћених идеологија које су у ратове унеле крсташки елемент сличан верским сукобима прошлости. Ови сукоби, за разлику од традиционалних ратова међународног система сила, све чешће су вођени до краја у којем нема преговора, каква је „безусловна предаја“. Имајући у виду да су ратови сматрани за тоталне, свако ограничавање могућности да је зарађена страна способна да победи, а које је наметнуто прихваћеним конвенцијама ратовања из XVIII и XIX века, било је одбачено. Победничка моћ је без ограничења да наметне своју вољу. Искуство је показало да су мировни споразуми лако могли бити прекршени.³⁷ У наше доба није лако људима да се снађу ни у рату, али ни у миру. Има хаоса, а мало реда.

³⁵ Штавише, страдање цивила није у пропорцији са обимом и интензитетом војних операција... Борба између оружаних јединица у Африци током деведесетих година тешко да је обухватила више од неколико хиљада углавном лоше наоружаних бораца, а опет је, на свом врхунцу, условила готово седам милиона избеглица... У извесном смислу утицај рата на живот цивила увећан је глобализацијом и порашћу ослањања света на устаљен, непрекидан проток комуникација, техничких услуга, испорука и снабдевања. Подаци преузети од УНХЦР-а, *The State of the World's Refugees 2000: fifty years of Humanitarian Action*, Oxford, 2000.

³⁶ Сукоби су предвиђени да се превасходно одвијају између суверених држава... Рат је требало да се оштро разликује од мира објавом рата на почетку и примирја или мира на крају. Војне операције требало би јасно да деле борце – обележене као такве униформама које носе или другим знацима припадности организованој оружаној сили – и цивиле, неборце. Рат треба да се води између бораца. Неборци би требало да у време рата, колико је могуће, буду заштићени.

³⁷ Види: Ерик Хобсбаум, *Глобализација, демократија и тероризам*, Архипелаг, Београд, 2008, стр. 25.

Данас, као и током XX века, не постоји ефикасан глобални ауторитет који је способен да контролише или уреди оружане спорове. Мишљење је значајних теоретичара да данас недостаје светска влада, која би била одговорна за ефикасније (и праведније) решавање глобалних проблема, будући да ОУН, са Саветом безбедности, није погодна за то. Уместо тога, сада постоји систем који би се могао назвати „глобално управљање без глобалне владе“,³⁸ односно систем са релативно мало светских институција за глобално управљање, тако да највећи број неразвијених земаља нема никакав утицај на глобалну политику одлучивања. Савет безбедности УН показује многе слабости када је у питању процес очувања светског мира, јер интерес држава³⁹ чланица је изнад његовог ауторитета. Не постоји вероватноћа да САД или нека друга државна моћ појединачно успостави трајну контролу безбедности, чак и да то жели, јер једна суперсила не може да надокнади недостатак глобалног ауторитета и да воља једне државе буде добровољно прихваћена као обавезујућа за највеће државе света.

Морамо да напустимо премисе хладног рата, како идеолошке, тако и војно-политичке, уколико желимо да развијемо ефикасна средства контроле оружаног сукоба.⁴⁰ Неки аутори сматрају да у несигурном свету Запад своју безбедност види у наоружавању све модернијим и убојитијим оружјима и у држању „светског Југа под Дамасковим мачем војног интервенционизма“.⁴¹ Најзад, глобални тероризам, једним монструозним и спектакуларним чином у САД, Мадриду и Лондону преко ноћи је ставио на дневни ред историје нову врсту тоталног светског рата.⁴² Глобални рат одликује разарање свих материјалних основа живота, растући технолошки варваризам, и спремност на потпуно разарање друштва, он има и изразито колективно-психолошку функцију: стварање планетарног страха. Има показатеља да се глобализација помера у правцу асоцијалног, ауторитарног лика и да се друштво претвара у „светско друштво ризика“. Ризик је трајно својство људског бивствовања у историји, али никада до сада није имао такве размере“. Четири јахача апокалипсе – опасност од еколошке катаклизме, катастрофе произведене нуклеарним, биолошким и хемијским оружјем; малигни раст сиромаштва и сукоб цивилизација, глобални тероризам – језде планетом“.⁴³ Свет будућности ће вероватно бити поприште оштрог војног сукобљавања и снажног надметања, јер сви ресурси Земље су ограничени, а број становника планете драстично расте. Човек у помоћ може по-

³⁸ Види: Džozef E. Stiglic, *Противречности глобализације*, СБМ-х, Београд, 2002, стр. 35.

³⁹ Будући да само државе имају праву моћ, постоји опасност да међународне институције постану неефикасне када покушају да се обрачунају с преступима какви су ратни злочини. Види шире: Roy Gutman & David Rieff (eds), *Crimes of War: What the Public Should Know*, New York and London 1999.

⁴⁰ Ниједан од оружаног сукоба из деведесетих година XX века није окончан стабилним споразумом. Опстанак хладноратовских институција, претпоставки и реторике одржао је у животу стара подозрења и политике.

⁴¹ Н. Н. Holm, G. Sorensen, *Whose World Order, Uneven Globalization and the End of Cold War*, Oxford, 1995.

⁴² Присутан је значајан заокрет ка централној улози војне силе у свету, нарочито после терористичког чина 11. септембра 2001. године, када нова америчка војна доктрина допушта употребу нуклеарног оружја, сврставајући га у категорију конвенционалног оружја. Означавајући свет униполарним, САД постају агресивније, са јасним циљем да успоставе потпуну контролу над глобалним природним ресурсима, упркос противљењу других центара светске моћи, који све више јачају (Русија, Кина, Индија, Бразил).

⁴³ М. Печулић, *Глобализација – два света* (енг. *Globalization – Two Worlds*), Београд, 2002, стр. 21–22.

звати науку и технички прогрес, разумевање и суживот међу људима, али ће увек бити оних који ће сматрати да је пут сукоба и доминације најјачих много бољи, бржи, јефтинији и ефикаснији, јер ионако су се кроз историју о једнакости највише бринули немоћни. Има мишљења да равнотежа рата и мира у XXI веку не зависи од ефикасних механизма преговарања већ од унутрашње стабилности држава и избегавања оружаних сукоба. Главна опасност од рата је у мешању других држава или војних актера у унутрашње конфликте који су често врло насилни. Глобализација је истинско име нашег времена. Државници који воде народе и војске морају да сагледају могуће ризике безбедности и опште претње света, процене стварне моћи својих војски, туђе могућности и истинске претње, смислено предвиде, развој нових дешавања и уклапање својих народа у будући оквир света. У том контексту Србија, њена војска и Војна академија, као значајна национална установа, не могу бити заобиђени. Историја нас учи да је реални живот одувек стављао пред народе, заједнице и појединце многе изазове, дилеме, судбинска питања и болна егзистенцијална решења, али се сада ради и о томе да су сви изазови света снажнији, бржи, свеобухватнији и тоталнији и да се на њих мора реаговати смислено, правилно, прорачунато, јединствено и без права на велике грешке, јер моћне државе, силни народи и снажне војске своје грешке могу ипак исправити без опасности за голи опстанак, јер у великом броју имају стратегијске резерве: у људима, оружју, моћи, савезницима, материјалним и природним ресурсима. Зато онај ко је немоћан и слаб мора бити бескрајно мудар и врло обазрив. Народ постаје зрео кроз историјско искуство и вековно памћење, смислено школовање, одличну унутрашњу организацију и стваралачко јединство снага. Србија и њена војска све своје наде морају да положе у квалитет и знање својих људи, њихову моралну чврстину и високу свест о припадању заједници и њихову спремност на сваку жртву за опште добро. Таква је историјска и космичка судбина свих малих народа који зависе од хирова, обести и интереса моћног света. Србија и наша војска морају да изнађу оптимална решења за економски развој, духовну и културну самобитност, дипломатско-политичке кораке за прилагођавање реалним светским токовима, а ради државно-националног опстанка и укупног друштвено-економског развоја. Сматрамо да су војне школе истинске и изворно стратегијске институције у свим војскама света, ако су духовне, елитне, мудро организоване и попуњене врсним људима. Већ у војној школи мора се изнаћи пут којим је најбоље кренути у сусрет новим изазовима историје, да се мудро мењамо и ефикасно прилагођавамо данашњем свету, остајући при томе на трагу најсветлијих традиција свог рода. Изазов наших дана је тим већи јер време глобализације не трпи људске слабости. Зато морамо остати отворени и спремни за све корисне идеје узаврелог времена, које нема милости и разумевања за све оне који заостају, јер су се укопали у своју стајну тачку из које немају снаге, визије и моћи да крену напред. Војна академија мора да буде место визионара војног позива, да поседује моћи стваралачке адаптације, и да је никад не изненаде велики изазови света на пољу науке, стратегије, ратоводства, организације и технике. Визија је способност предвиђања новог и моћ уклапања пред изазовима света, јер планетарне промене награђују одабране и способне за чврсто надметање. Свет није место само сарадње народа и војски и оаза вечног мира. Он живи реални и стварни живот борбе.

Пред нама је кључни задатак да одбранимо слободу, независност и све оне вредности које су нам драгоцене као народу, да унапредимо способност Армије и рад Академије и да се на један стваралачки начин прилагодимо свету. Само слаби, неспособни и несигурни се затварају у своје ограде, а ми треба да прихватимо изазове новог и непознатог, да школујемо друге и да се школујемо код других, увек остајући своји. Махатма Ганди мудро је рекао: „Не желим да моја кућа буде опасана зидовима са свих страна, нити да прозори буду зазидани. Желим да културе свих земаља дубају око моје куће што је могуће слободније. Али одбијам да ме иједна од њих одува“.

Међутим, треба имати на уму да Србија није Индија, нити је српски народ бројан попут народа Индије. Зато наше ограде морају бити веће, а чување културног идентитета брижније и пажљивије, јер постоји опасност да се под ударима беспштедне глобализације света претворимо у људе без личног имена и националне културе, у просту и безличну масу појединаца. Предмети из области друштвено-хуманистичких наука⁴⁴ имају на Војној академији незаменљиву, драгоцену и корисну улогу да допринесу изградњи културног идентитета наших официра. У светлу све веће повезаности и културне униформности света, мисија друштвених наука јесте, поред осталог, и очување културно-историјског и националног идентитета сваког припадника Војске Србије, поготово у међународним операцијама и хуманитарним мисијама.

Официр Војске Србије треба да буде свестан своје културне баштине, своје славне традиције и слободољубивих предака, да буде укључен у савремени свет, али да остане и духовно самосвојан, што му обезбеђује једино културна самобитност и историјски идентитет проистекли из припадности свом народу и војсци. Познавање своје културе нужна је претпоставка за добро и правилно сагледавање културне посебности коалиционих партнера и сабораца у мисијама, као и локалног становништва на чијем се простору одвија међународна мисија. Непознавање и непоштовање туђег идентитета и страног културног наслеђа велика је замка за сваког војника на непознатој територији или на било којем војном задатку. Официр у војној мисији има изузетну одговорност, јер представља свој народ, државу и војску. Извршавајући добијене задатке са старешинама, цивилима и војницима из других земаља, припадник Војске Србије најбоље и најуврљивије показује све вредности, врлине и дарове своје националне културе, вере, историје, обичаја и традиције. Поред тога што је официр способан професионалац, борац, стрелац, тактичар, командант и познавалац страних језика, он мора да носи и све духовне вредности свога народа, да увек зна кога представља и буде поносан на оне које предводи и у чије име наступа. Старешина мора одлично да познаје и промовише националну културу, историју, традицију, обичаје, језик, политичке институције и друге вредности, али не да би био и остао заробљеник прошлости, већ да би успешније комуницирао и отварао врата будућности. Поштовање традиције⁴⁵ јесте неговање свега што је племенито у једној заједници и колектив-

⁴⁴ Сада се у Војној академији изучавају следећи предмети: Социологија, Војна историја, Војна психологија, Војна етика, Политички систем, Основи економије, Право одбране и међународно хуманитарно право, Историја војног ваздухопловства, Војна андрагогија, Цивилно-војни односи, Енглески језик. Неки су обавезни, а други су изборни. Сматрамо да би увођење обавезног матерњег језика био значајан допринос за очување нашег културног идентитета и националне самосвојности, јер, како каже немачки филозоф Мартин Хајдегер „језик је кућа битка“.

⁴⁵ „...Традиција је она свеопшта духовна основа без које сигурно не би постојала и опстајала друштва, културе и цивилизације и исказује се у историјском току стваралачке комуникације мисли, вредности, дела и доба-

ном памћењу, а одређи се тог вековног бисера значило би остати без личног имена и свог истинског духовног места у заједници народа. Извор традиције налази се у човековој онтолошкој структури, па је потреба за њом у одређеној мери насушна људска потреба која „крчи себи пут од људских срца тиме што их у исти мах ослобађа и заробљава“.⁴⁶ Војно школовање није довољно да се заснива само на теоријама, техници и технологији, јер се официри у свом раду суочавају са бројним питањима људске егзистенције – живота и смрти, правде и добра, награде и казне, победе и пораза, славе и понора, а за то су потребне изузетно јаке личности и духовно изграђена бића. Улога друштвено-хуманистичких наука у том процесу је од непроцењивог значаја за сваку војску и њен официрски кадар.

Преобликовање света крајем XX века у постиндустријско информатичко друштво у којем је идеолошка конфронтација и биполарна подељеност уступила место униполаризацији и глобализацији у свим сферама живота, с једне стране, водило је интеграцијама и уједначавањима, а с друге стране отворило је питање објективних различитости и односа појединачног према универзалном и локалног према глобалном, стављајући знак питања на делотворност међународне комуникације и остварљивост трансфера идејних или организационих модела. У основи ових проблема лежи **питање културе** схваћене као доминантни модел мишљења и понашања који је заједнички одређеном друштвеном колективитету.⁴⁷

Као производ друштвене интеракције култура се учи, преноси и манифестује на првом спољашњем нивоу кроз језик, уметност, физичке и интелектуалне производе, на средњем нивоу кроз симболе и институције, а на трећем дубинском нивоу кроз референтни оквир који одређује фундаменталне категорије простора, времена, односа појединца и заједнице, појединца према самом себи, добра и зла, важног и неважног. Са овог трећег невидљивог нивоа култура утиче на осећање, мишљење и понашање сваког од нас. Како сваки човек истовремено припада већем броју друштвених заједница и група, тако он интернализује (поунурашњава) различите и разне вредности и образце, стварајући сопствену личну културу. Појединац уноси своју културу у организацију у којој се кроз интерну и екстерну интеракцију чланова изграђује препознатљива организациона култура која прецизира норме и стандарде понашања, вршећи интегративну функцију стварања заједничког идентитета. Војно окружење добар је пример јаке организационе културе. И поред неоспорних сличности принципа, организације и начина функционисања сектора одбране широм света, историјски и друштвени контекст у којем поједине војске делују је различит и отуда разлике у националној култури често надјачавају сличности у војној култури. Под националним културама подразумева се: „заједнички систем симбола, веровања, ставова, вредности, очекивања, норми и понашања који је типичан за групе људи у оквиру исте државне или етничке територије“,⁴⁸ односно заједнице.

ра... Традиција због генеричности својих вредности има способност преношења садржаја која се налазе с ону страну непосредног искуства кроз неограничено време“. *Енциклопедија политичке културе*, стр. 1204–1205.

⁴⁶ М. Ђурић, *Стихија савременисти*, СКЗ, Београд, 1972, стр. 114.

⁴⁷ Види шире: Марин Маркош, *Интеркултурална компетенција: одговор на глобализацију*, у: *Потребна знања официра Војске Србије 2010–2020*, Војна академија, Београд, 2011, стр. 187–194.

⁴⁸ Марин Маркош, *Интеркултурална компетенција: одговор на глобализацију*, стр. 189.

Како функција безбедности све више укључује цивилне структуре и измешта се од националне ка интернационалној перспективи, заједнички ангажман представника различитих институција и земаља представља оквир за интензиван интеркултурални контакт. За разлику од кооперативности коју интеркултурални контакт подразумева у борби против међународног организованог криминала и тероризма, суочавању са асиметричним претњама, мултинационалним операција подршке миру, заједничкој обуци и војним вежбама, изградњи капацитета и процедура, помоћи у елементарним непогодама и несрећама, сарадњи у оквиру евро-атлантских и ширих оквира колективне одбране и безбедности, интеркултурални контакт постоји и у антагонистичком односу према противнику или непријатељу. Зато не изненађује да су културална истраживања добила нови замањ крајем прошлог века када је интерес за бољим разумевањем основа размишљања и деловања противника и савезника на Западу био подстакнут ширењем НАТО-а према дојучерашњим супарницима, појавом нових центара моћи, све већем броју мултинационалних операција у целом свету, као и оружаном интервенцијом у подручјима са доминацијом култура заснованим на вредностима супротстављеним западним, а у светлу потреба обезбеђења складног функционисања пријатељских снага, подршке локалног становништва и правилног предвиђања и планирања сопствених, али и непријатељских активности. Ова истраживања код нас добијају незаслужено мало пажње, јер се превиђа чињеница да Србија, с једне стране, настоји да се приближи и повеже са великим делом света чији културални модели стоје у знатном раскораку према овде уобичајеним, а с друге стране да историја сукоба, као и тренутне, могуће или предвиђене претње, делом не могу да се разумеју, па тако ни реше, без схватања референтног оквира у којима се потенцијални противници крећу. За Војску Србије изазов представља и укључивање цивилних структура, јер се тиме разуђена култура цивилних организација сучељава са релативно изграђеном монолитном војном културом. Како културолошка неписменост, односно недовољна компетентност води ка инфериорности или конфликту у сусрету са другачијим, као и неспособности предвиђања и адекватног артикулисања поруке на начин разумљив ономе коме је упућена, она за систем одбране представља слабу тачку у екстерној прилагодљивости, без које ниједан систем не може да опстане, прилагоди се и развија. Култура, интеркултуралност и интеркултурална компетенција тако неизбежно морају да постану предмет интересовања у највишим војним круговима, и поготово предмет посебне пажње у свакој будућој едукацији и оспособљавању официрског кадра у нашој војној академији.

Интеркултурална компетенција могла би се дефинисати као „комплексан скуп знања, вештина и ставова који омогућавају испуњавање задатака у мултикултуралном окружењу и који се манифестује кроз понашања којим се превазилазе културолошке разлике и обезбеђује остваривање циљева организације кроз интеркултуралну интеракцију.“⁴⁹ Знања подразумевају разумевање друштвених процеса, законитости друштвене интеракције, схватање концепта, типологије и димензија културе, домена културе и културолошких детерминанти, као и познавање чињеница о животу, обичајима, односима, вредностима и друштвеним конвенцијама које преовлађују у појединим друштвеним групама, земљама или регионима. Вештине су ве-

⁴⁹ Марин Маркош, *Интеркултурална компетенција: одговор на глобализацију*, стр. 191.

зане за културалну осетљивост и културолошки прикладну атрибуцију, уз идентификовање низа стратегија за премошћавање разлика, укључујући способност посредовања, тумачења, анализирања, синтетизовања, решавања проблема, језичке вештине и интерперсоналне вештине комуникације. Став отворености и толеранције, спремност на релативизацију властитих уверења и прихватање постојања другачије перспективе, као и подношење неизвесности, услов су за реализацију успешног интеркултуралног контакта, при чему је успешан онај контакт којим се остварују лични и организациони циљеви на начин који друга страна перцепира као прихватљив. Није потребно додати колико је интеркултурна компетенција *conditio sine qua non* за успешно реализовање задатака, улоге и мисија сваке војске у мултикултуралном окружењу и поготово ако се налази на територији или у земљи окружена непријатељима или њој недовољно наклоњеном становништвом.

Развој интеркултуралне компетенције је процес у којем се формативно делује на улазне варијабле (знање, вештине, ставови), а корективно на манифестацију компетенције кроз испољавање одређеног понашања. Може се пратити и евалуирати кроз оквир за интеркултуралну компетенцију који би требало да садржи елементе компетенције са описима, показатељима и стандардима или дескрипторима, који се даље могу степеновати. Интеркултурална компетенција је сложен конструкт који се не односи директно ни на један предмет који се сада изучава у Војној гимназији или на Универзитету одбране. Док се не створе услови да се уведе посебан предмет који би се бавио питањима културе и интеркултуралности у специфичном војно-политичком контексту, могло би се радити на увођењу елемената интеркултуралне компетенције у наставу језика, историје, географије, социологије, етике, психологије, права, политичког система, развоју критичког и креативног мишљења и вештине решавања проблема и стављању већег тежишта на корпус друштвених наука у свим фазама војног образовања. Потребно је, пре свега, учити како да се мисли, односно учити концепте, методе и приступе више него саме чињенице. Посебни курсеви, као део комплексних припрема за одређене дужности, неизоставно би требало да имају заступљене садржаје везане за интеркултуралност. Такође, и курсеви, нпр. језика, комуникације, лидерства и сл., као и виши облици војног стручног усавршавања требало би обавезно да развијају и елементе интеркултуралне компетенције.

Без обзира на то да ли ће припадник Војске Србије или Министарства одбране бити ангажован у мировним мисијама, протоколу, односима са јавношћу, управљању људским ресурсима, билатералној и међународној сарадњи, војнобезбедносној агенцији, наменској индустрији, војној дипломатији, стручном усавршавању у иностранству или ће на други начин имати контакте са странцима или домаћим „невојним“ структурама и појединцима, потребно је изградити „културолошки компетентне појединце“, ⁵⁰ који ће препознавати и превладавати разлике на свом радном месту и ширем окружењу, бити свесни свог културом условљеног референтног оквира и на том основу критички преиспитивати, вредновати, прилагођавати и примењивати концепте и процедуре настале у другим културама, радити заједно са људима са другачијим културалним обрасцима, разумети и партнере и противнике, успешно комуницирати и успостављати везе преко културолошких граница (организационих и националних). Интеркултурална компетенција део је преносивих умећа које појединцу помажу у

⁵⁰ Исто, стр. 193.

обављању низа послова у глобализованом друштву, а организацији обезбеђује виталност и проактивност. Због специфичног тренутка у којем се наша земља налази на путу снажнијих интеграција и заузимања бољих позиција у међународној заједници, интеркултурална компетенција има посебно место, а за припаднике Војске Србије који се налазе у мировним мисијама немерљив значај и велико значење.

Област економије. Економска знања представљају неопходно средство у бројним активностима савременог света, па и у одбрамбеној делатности.⁵¹ Економија је неизоставна потреба XXI века. Одлучивање о увек ограниченим, а уз то веома драгоценим људским и материјалним ресурсима је незамисливо без елементарних економских знања. У свету је присутна снажна тенденција ширења пословних знања на свим нивоима. Отварају се пословне школе и специјалистички курсеви у оквиру којих се за релативно кратко време стичу основне економске вештине и знања потребна за ефикасно и ефективно обављање свакодневних послова. Глобални изазови света подразумевају размишљање, доношење одлука и деловање, на начин који је кохерентан са основним економским принципима.

Сам назив економија потиче од сложенице речи *oikos* и *nomos* (лат. кућно газдовање, домаћински однос) и својим смислом указује на универзалну применљивост економских знања у свим социолошким сферама и друштвеним епохама. Економија „почиње“ у глави ратара приликом засејавања ораница, а „завршава“ у пројектима за израду сателита и примену нуклеарне технологије, присутна је од планирања ратних операција, па све до потписивања мировних споразума. Сваки човек природно тежи да олакша своје битисање и пронађе универзална начела, чијом применом би могао да препозна претње и прилике у окружењу и адекватном акцијом на њих одговори. Постоји потреба да се та начела поготово примене у професијама које својим деловањем снажно утичу на шире друштвене и економске односе. „Економија са својим системом знања даје универзалну логистичку матрицу за рационалан начин размишљања и предузимање целисходних акција приликом решавања проблемских ситуација“.⁵²

Термин менаџмент је новијег датума, али управљање као људска активност постоји од када међу људима постоји хијерархија и настојање да се на осмишљен начин организује рад више људи. Градитељи пирамида или Кинеског зида нису радили произвољно, њима је неко управљао, неко ко је доносио тешке логистичке одлуке. За Наполеона важи одређење да је био највећи „менаџер“ када је успео да створи до тада најефикаснију и најмоћнију војску (извршио је ефикасну економску реформу државног и војног апарата и увео систем адекватног плаћања војника по заслугама).

Свака од четири функције менаџмента (планирање, организовање, реализација и контрола) садржи одговарајуће економске принципе. Без примене наведених принципа тешко је постићи жељену ефикасност и ефективност у менаџменту. Упркос бројним дефиницијама менаџмента, не може се мимоићи кључна чињеница да је суштина менаџмента у доношењу одлука, које подразумевају економска знања, напоран рад и прихватање ризика. Савремени официр Војске Србије треба да буде успешан менаџер, способан да доноси сложене одлуке након свестране процене проблемских

⁵¹ Види шире: Бранко Тешановић, *Економска знања официра Војске Србије као основа успешног менаџмента*, у: *Потребна знања официра Војске Србије 2010–2020.*, Војна академија, Београд, 2011, стр. 67–74.

⁵² Бранко Тешановић, *Економска знања официра Војске Србије као основа успешног менаџмента*, стр. 68.

ситуација. Он мора да долази до жељеног циља путем ефикасних акција које се економично спроводе у дело. Избор правог циља и адекватне акције захтева познавање економије и њених законитости. „У својим одлукама и акцијама официр – менаџер мора да препозна вредност циља и потребне ресурсе којима може да тај циљ реализује; факторе који су подстицајни и оне опортуне; време и моменат у коме је акција целисходна. Крајњи исход деловања мора бити резултат који је уградив у постојећи друштвено-економски систем, који он може да препозна и његовом валоризацијом оствари благостање и повећање животног стандарда заједнице. Основна економска знања официр менаџер треба да угради и у своју личност и свакодневно понашање како би био ефикасан и ефективан приликом одлучивања, тј. да са датим ресурсима оствари што боље резултате или за остварење датих циљева рационално ангажује што мање ресурса („*мини-макс*“ принцип).⁵³ Одлуке које доносе официри треба да имају јасну економску оправданост која се мери новцем. Доношење одлука подразумева сагледавање финансијских ефеката који чине тежиште економских правила присутних у реалном животу. У условима ограничених људских и материјалних ресурса централно место заузима питање њиховог правилног и целисходног коришћења и постизања оптималне усклађености, како би циљеви, које претпоставља успешан менаџмент, били реализовани у потпуности, а трошење ресурса оправдано.

Последњих педесетак година наставни планови и програми Војне академије имали су само један до два економска предмета, изузимајући, наравно, предмете на интендантском и финансијском смеру. Због тога официри одговорни за доношење врло значајних одлука у свакодневном животу јединица (командири – команданти) нису имали ни елементарна економска знања, па је била очекивана одлука да се макар у новим акредитованим студијским програмима повећа удео економских предмета. На основним и мастер студијама студијског програма Менаџмент у одбрани, модула Пешадија има укупно три економска предмета: *Основи економије, Основи рачуноводства и Финансијски менаџмент*. То је више него у ранијем периоду, али недовољно да би се стекла потребна знања из области економије. У наредном периоду,⁵⁴ упоредно са кадровским јачањем из области економије, требало би у студијске програме уврстити и следеће предмете: *јавне финансије, економија јавног сектора, стратегијски менаџмент, Cost-benefit анализа* и сл.

Кроз историју је војска као институција стварала основе менаџмента, па је сасвим разумљиво да се модерно образовање официра уско везује за менаџмент. Циљ је створити претпоставке да се будући официри оспособе у доношењу оптималних одлука при извршавању задатака у све три мисије војске, уз осмишљавање њихове реализације на што ефикаснији и ефективнији начин. Незамислив је успешан менаџер и менаџмент без адекватних економских знања. Успешан менаџмент је изузетно вредан бренд, те га треба усавршавати и афирмисати преко будућих генерација официра.

⁵³ Исто, стр. 69.

⁵⁴ Удео економских предмета у школовању студената ВА је мали, тако да официри немају адекватна знања из области економије и менаџмента. У процесу унапређења студијских програма треба узети у обзир чињеницу да у војним академијама земаља са тржишном економијом постоји знатно већи проценат економских предмета на основним и мастер студијама. У наредном периоду би студијски програм Менаџмент у одбрани требало доградити у складу са стандардима, који се већ неколико година примењују у свету и окренути се више ка области економије на свим нивоима школовања и динамички обезбеђења адекватног наставног кадра.

Област политикологије. Имајући у виду савремене међународне односе, мисије и задатке Војске Србије и чињеницу да су официри високообразовани службеници у државној администрацији, јасно је да постоје врло снажни аргументи да у школовању и усавршавању официра треба да буду заступљени садржаји из области *политичких наука*.⁵⁵ За војну делатност највећи значај имају следеће научне области: политичка теорија, савремени политички системи (упоредна политика), политички систем Србије, међународни односи и спољна политика Србије. Поменуте области обухватају и важне уже целине као што су: уређење власти у Србији, политичко организовање, положај Војске Србије, политика одбране, људска и мањинска права и слобода, глобализација, интеграциони процеси, међународне организације и друго.

Уставно уређење је област која свакако треба да се нађе на списку потребних знања официра Војске Србије. Ова област се умногоме поклапа са садржајима као што су политички систем Србије или уређење власти у Србији. Професионални официри раде у Војсци Србије и Министарству одбране као типичним државним институцијама, па је природно да имају солидна знања о устројству државе. У прилог овој тврдњи говори чињеница да сви државни службеници морају положити државни стручни испит да би обављали послове државне управе. У оквиру општег дела стручног испита први и најважнији сегмент је управо уставно уређење.⁵⁶ С обзиром на то да професионални официри формално немају статус државних службеника, они не полагају ову врсту стручног испита, па је веома важно да знања о уставном уређењу стекну током основних студија у Војној академији.

Официри Војске Србије треба да познају и област људских и мањинских права и слобода. Ова област се најчешће изучава у вези са уставним уређењем, јер је устав највиши правни акт државе који гарантује људска права и прописује механизме њихове заштите. Степен остваривања људских права је истинско мерило демократичности једног друштва. С обзиром на то да се људска права гарантују и међународним актима, питање људских права одавно није унутрашња ствар једне земље, већ за то постоје одређени међународни стандарди. Србија чини знатне напоре да буде у групи земаља где је степен остваривања људских и мањинских права и слобода на високом нивоу. У оквиру тога Заштитник грађана постао је уставна категорија. Њему се могу обраћати и припадници Војске Србије и Министарства одбране уколико сматрају да су им нека од гарантованих права повређена.

На основним студијама у Војној академији потребно је да у свим студијским програмима постоји један интегрални политиколошки предмет комбинованог садржаја. У њему би прва тематска целина била посвећена политичкој теорији. То би био увод у разумевање политичких феномена који се касније изучавају. Уводни теоријски део треба да пружи основна знања о политици, политичком систему, држави, државној власти, политичком организовању, политичком представљању и изборима. Наведене теме представљају приоритет, јер омогућују лакше схватање савремених политичких система и политичког система Србије који се обрађују касније.

⁵⁵ Види шире: Драган Гостовић, *Потребна знања официра Војске Србије у области политичких наука*, у: *Потребна знања официра Војске Србије 2010–2020.*, Војна академија, Београд, 2011, стр. 103–109.

⁵⁶ *Уредба о програму и начину полагања државног стручног испита*, Службени гласник РС, бр. 16/09, Београд, 2009.

Након теоријског дела, друга тематска целина интегралног политиколошког предмета треба да буде посвећена савременим политичким системима. Та област може носити и другачији назив: упоредни политички системи, упоредна политика или компаративни политички системи. Смисао проучавања ове области јесте да се сагледају организација и функционисање карактеристичних и релевантних политичких система који данас постоје у свету. „Познавање других система и реалности шири могућности експериментисања и избора солиднијих решења. Оно помаже друштву и политици да не понавља погрешна решења и грешке које су други искусили или да користи, колико је могуће, у већој мери позитивна искуства других земаља“.⁵⁷ Мудри уче од других.

Многи истраживачи и грађани уочавају све веће интересовање за збивања у савременом свету и нагло ширење упоредног посматрања и проучавања савремене политике и политичких система. „Чини се да је велики интерес за савремене политичке системе логична последица све шире и дубље спознаје о положају, улози и утицају политике и државе у друштву. Великом интересовању доприноси и процес глобализације. Све је развијенија свест не само политичких актера, већ и обичних грађана да у савременим токовима интеграције и комуникације мало ко може очекивати да ће га промене у целини света или у суседству заобићи и оставити нетакнуто“.⁵⁸

У савременим условима међународна сарадња је изузетно развијена. Интеграциони процеси су снажни, а значај међународног фактора порастао је до невиђених размера. У таквој ситуацији студенти и млади запослени људи врло рано долазе у прилику да комуницирају и сарађују са странцима и различитим међународним организацијама и институцијама. Процеси глобализације довели су до умрежавања органа и опште владавине светског тржишта. Развој технологије омогућио је убрзан проток информација, роба, услуга, капитала, људи и идеја. Промењен је значај међудржавних граница и створени су нови политички, економски и културни односи у свету. У наведеним грубо скицираним глобалним условима официр Војске Србије не би смео бити потпуно препуштен хаотичном обиљу информација које се нуде преко интернета, мас-медија и других модерних средстава комуникације. Њему треба понудити један систематизован скуп знања о међународним односима који ће му омогућити лакше сналажење и сигурније деловање у сложеној војној пракси.

„Руковођење оружаним снагама се сврстава у вођење спољне политике јер је основна функција војске заштита спољних граница државе“.⁵⁹ Употреба војске у рату и у другим облицима оружаног супротстављања спољној агресији има несумњиве међународне карактеристике. Иако војска има и одређену унутрашњу улогу у друштву (помоћ цивилним органима власти), њена функција у односу на спољну угроженост земље има приоритетан значај. У савременим међународним односима руковођење оружаним снагама има јасна обележја вођења спољне политике, нарочито у активностима војске као што су мировне операције, спречавање хуманитарних катастрофа, превентивне акције, посматрачке мисије, услуге „добре воље“ ради стабилизовања политичких прилика и сл. Уважавајући изнесено, Војска Србије је средство спољне политике Србије, па је логично да официри поседују одређена и потребна знања о приоритетима, циљевима и средствима официјелне спољне политике.

⁵⁷ Вучина Васовић, *Савремене демократије I*, Службени гласник, Београд, 2006, стр. 38.

⁵⁸ Драган Гостовић, *Потребна знања официра Војске Србије у области политичких наука*, стр. 107.

⁵⁹ Драган Гостовић, *Извршна власт као државна функција*, Алтера, Београд, 2006, стр. 58.

Може се очекивати да ће наредних година значај међународних односа и даље расти, а посебно место имаће процес приближавања и интеграције Србије у Европску унију. Видимо да Европска унија има све самосталнију заједничку спољну политику и да изграђује свој идентитет кроз европску безбедносну и одбрамбену политику. У том смислу, могуће је да ће бити потребно конституисати додатни предмет у образовању официра посвећен међународним односима и међународним интеграцијама, с посебним освртом на Европску унију.

Садржаји из области политичких наука треба да се налазе у програмима школовања и усавршавања официра Војске Србије, јер су официри службеници државне администрације који морају имати основна знања о уставном уређењу, људским правима, политичкој теорији, упоредној политици и међународним односима.

На основним студијама потребно је имати један интегрални политиколошки предмет комбинованог садржаја чији би приоритетни циљ био стицање знања о темељним политиколошким категоријама и оспособљавање за елементарно разумевање савремених политичких система и процеса. На вишим нивоима усавршавања официра пожељно је имати више концентрисаних група политиколошких тема, адекватно распоређених по предметима и времену реализације, чији је главни циљ оспособљавање полазника да компетентно прате и процењују актуелне политичке процесе.

Потребна знања у области војне психологије и војне историје

Област војне психологије. У савременим ратним и другим сукобима важан садржај чине психолошка дејства којима се утиче на мисли и емоције човека. Размере психолошких дејстава су последњих деценија битно повећане, па се често говори о **психолошком ратовању**.⁶⁰ „Док су у прошлости зарађене стране настојале да једна другу, првенствено, превазиђу у наоружању и на бојном пољу, данас подмећу лажне информације како би једна другу надмудриле на интелектуалном нивоу и победиле без или са делимичном употребом оружја. То значи да се у данашње време рат преноси са бојног поља у 'психолошки простор' како би се рат добио без употребе оружане силе“.⁶¹ Одавно је познато да битку не чини само оружана борба, већ и психолошка борба, као и остале мере, радње и поступци пропаганде, којом се настоји учврстити морал сопствених снага и нарушити морал противника. Савремено доба је само донело нове начине и средства за вођење психолошких дејстава, а у складу са технолошким развојем медија и других достигнућа модерне комуникације. Психолошки чиниоци су једни од најважнијих чинилаца морала. Они представљају отпорност према психичким поремећајима као што су асоцијално понашање, хистеријично реаговање, неконтролисани страх и паника.

Уобичајена је подела психолошких дејстава на она која се примењују према противнику и она која су намењена заштити од противничких психолошких дејстава. Психоло-

⁶⁰ Види шире: Ђорђе Калањ, *Потребна знања за психолошко ратовање*, у: *Потребна знања официра Војске Србије 2010–2020.*, Војна академија, Београд, 2011, стр. 97–102.

⁶¹ Ђорђе Калањ, *Потребна знања за психолошко ратовање*, стр. 99.

шка дејства према противнику усмерена су на подривање његовог морала кроз ширење страха и дезинформација, подстицање дезертерства, пласирање података о његовим губицима и издајствима и друго. Мере и активности заштите од противничких психолошких дејстава имају за циљ да разоткрију војне намере противника, изграде отпорност на његове акције и предупреду појаве које могу негативно утицати на борбени морал сопствених јединица и гљудства. Таквим мерама смањују се дефетизам, малодушност и кукавичлук у својим редовима, а развија храброст и поверење у сопствене снаге.

Процеси глобализације подстичу међузависност земаља, а велике силе користе своју политичку, економску и војну моћ ради наметања и остваривања својих циљева. Моћније земље доминирају у међународним односима и настоје различитим средствима да заштите своје интересе. Међу тим средствима су бројни облици неоружане агресије, али и оружана сила као последње, али најснажније средство које стоји на располагању. Неоружана агресија сматра се једним од начина психолошког ратовања. Она се може испољавати у разним областима друштвеног живота, а првенствено се изводи кроз санкције, притиске и пропаганду. Велике силе су у могућности да креирају светску политику и да одлучујуће утичу на примену санкција и притисака. До сада су санкције и притисци углавном показивали негативне ефекте, као што су наносење штете читавим народима, сужавање простора за демократију, подстицање корупције и криминала и сл. Моћније државе руководе се својим интересима и на основу тога одлучују о увођењу и примени одређених санкција и притисака. Обично су то економске санкције, политички притисци и претње војном силом. Правила и принципи међународног права и правде често су у другом плану.

Пропаганда је специфично и потенцијално врло ефикасно средство за промовисање одређених идеја, ставова и политичких циљева. Она је обавезни део психолошког ратовања и реализује се помоћу електронских медија, штампаних медија и специјализованих тимова за вршење пропаганде. „Изучавање кључних чинилаца психолошког ратовања и сагледавање њиховог утицаја на припаднике Војске Србије имало би вишеструк значај, који се огледа у следећем: дефинисали би се они елементи психолошког ратовања чији је утицај највећи на понашање припадника јединице, дефинисали би се и крајњи ефекти психолошког ратовања као и елементи на које имају највећи утицај, створила би се основа за успешно супротстављање психолошком дејству противника, утврдили би се чиниоци психолошког ратовања који су од великог значаја за извођење мисија и задатака Војске, утврдио би се утицај психолошког ратовања на припаднике Војске и становништва у целини, утврдили би се најчешће примењивани облици, методе и средства психолошког рата у појединим оружаним сукобима, утврдио би се однос између појединих елемената психолошког рата и њихових ефеката на понашање припадника јединице у борбеним дејствима“.⁶²

У последњих неколико деценија XX века дошло је до великих померања на геополитичкој сцени која су донела значајне промене у систему војног организовања. Те промене првенствено се односе на опште смањење бројности војски и смањење одбрамбених трошкова. Нестанак блоковске поделе света утицао је на смањење вероватноће избијања великих класичних ратова међу државама и извођења традиционалних војних операција. На значају су добиле посебне врсте угрожавања

⁶² Ђорђе Калањ, *Потребна знања за психолошко ратовање*, стр. 102.

